

Nr 61

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motion angående äganderätten till naturresurser under markytan.

I motionen 1971:1050 av fru Thorsson m. fl. (s) har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att naturvårdskommittén genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att även utreda problemet om äganderätten till naturresurser under markytan.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från statens naturvårdsverk, kommerskollegium och naturvårdskommittén. Se bilaga till detta betänkande.

Utskottet

Enligt direktiven för naturvårdskommitténs pågående översyn av naturvårdslagen skall de sakkunniga pröva om nuvarande skyddsformer är ändamålsenliga för att tillgodse behovet av en allsidig landskapsvård med hänsyn till den snabba omvandling som landskapet för närvarande genomgår. Härvid skall bl. a. beaktas den förändring som sker av landskapet genom jordbrukets och skogsbrukets rationalisering. En samordning mellan naturvårds- och skogsvårdslagstiftningen bör eftersträvas. Vidare bör prövas om nuvarande ordning för förvaltningen av säkerställda naturområden är lämplig eller om behov föreligger av en bättre och mer samordnad förvaltning. En fråga som även bör övervägas är om inte naturvårdslagens och vattenlagens regler bör samordnas såvitt avser tillståndstvång för täkt. Ersättningsfrågorna skall prövas i hela deras vidd. De sakkunniga kan också ta upp andra frågor som hör ihop med eller har nära samband med naturvårdslagen. Kommittén skall vid fullgörandet av sitt uppdrag samråda med bygglagutredningen, vattenlagsutredningen, grustäktskommittén och sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m.

I motionen 1971:1050 hemställs att naturvårdskommittén genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att även utreda problemet om äganderätten till naturresurser under markytan. Motionärerna framhåller att äganderätten, oavsett om den gäller lös eller fast egendom, för närvarande betraktas som universell, vilket bl. a. innebär att en jordägare har rätt att disponera över sitt markområde till i princip obegränsat djup. I motionen erinras om att den förfoganderätt som detta medför i praktiken är underkastad åtskilliga begränsningar, motiverade av hänsyn till samhällets och enskildas berättigade intressen. Beträffande sådant bruk av mark som behandlas i motionen, nämligen täkt av sten, grus, sand och lera föreskrivs sålunda i 18 § naturvårdslagen tillståndstvång i annat fall än då

täkt sker för markinnehavarens husbehov. Även om det kan tyckas som om hithörande frågor skulle vara under tillfredsställande samhällskontroll kan enligt motionärernas mening en reglering av markutnyttjandet genom lagstiftning aldrig göras fullt tillfredsställande så länge inte äganderätten till mark i princip begränsats i avseende på djupet. Motionärerna anser att samhällelig äganderätt till naturresurser under markytan i princip bör fastslås. Den utredning som erfordras för att stadfästa denna princip och ange i vilka former detta bör genomföras är enligt motionärernas mening av en karaktär som ligger nära det uppdrag som anförtrotts naturvårdskommittén.

I ärendet hörda remissinstanser har inte ansett sig böra tillstyrka motionen och har därvid hänvisat bl. a. till att redan nuvarande bestämmelser till skydd för landskapsbilden ger möjlighet till långtgående begränsningar i rätten att exploatera naturresurser under markytan. Utskottet vill i och för sig inte bestrida att så är förhållandet. Detta hindrar emellertid inte att utskottet i likhet med motionärerna finner skäl tala för att naturvårdskommittén i samband med sina överväganden av möjligheterna att effektivisera skyddet av landskapsbilden jämväl förutsättningslöst prövar den i motionen 1971:1050 väckta frågan. Som framgår av naturvårdskommitténs yttrande över motionen har kommittén inte någon erinran mot att anförtros uppdraget att verkställa utredning av förevarande fråga. I överensstämmelse med det anförda förordar utskottet för sin del att utredningsdirektiven kompletteras i angiven riktning.

Utskottet hemställer

att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i det föregående anfört i anledning av motionen 1971:1050.

Stockholm den 30 november 1971

På jordbruksutskottets vägnar

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s)*, Persson i Skänninge (s)*, Antby (fp), Hedström (s), Jonasson (c), Wirtén (fp)*, Augustsson (s), Krönmark (m), fru Lindberg (s), herrar Larsson i Borby (c), Takman (vpk)*, fru Thorsson (s)*, herr Leuchovius (m)* och fru Theorin (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Hansson Skegrie (c), Antby (fp), Jonasson (c), Wirtén (fp), Krönmark (m), Larsson i Borby (c) och Leuchovius (m), som anser att utskottets yttrande fr. o. m. det stycke som börjar med "I ärendet" och

utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

"I ärendet — — — (lika med utskottet) — — — under markytan. Naturvårdsverket framhåller sålunda att de täktplaner som kan krävas — vilket numera också regelmässigt sker — innebär noggrann bestämning av bl. a. tillåtet täktdjup och av återställningsåtgärder. Kommerskollegiet uttrycker i fråga om bergshantering den åsikten, att några på den praktiska verkligheten grundade skäl knappast kan anföras för ett överförande till samhället av äganderätten till naturresurser under markytan. Genom inmutnings- och koncessionsförfarandet förfogar det offentliga enligt kollegiets uppfattning redan i dag över tillräckliga medel för att styra utnyttjandet av dessa naturresurser i en för hela samhället önskvärd riktning. Sveriges industriförbud erinrar om att rätten att utnyttja fast egendom som motionärerna redovisat är reglerad genom ett stort antal, delvis mycket olikartade, regelsystem och speciallagstiftningar; exempelvis följer rätten att idka gruvdrift helt andra regler än rätten att utvinna olja eller gas. Ett beslut att generellt överföra alla resurser under markytan i samhällets ägo måste därför enligt förbundets mening föregås av en översyn och revision av praktiskt taget all lagstiftning på detta område — något som i och för sig går att tekniskt genomföra men kommer att ta mycket lång tid i anspråk. Förbundet framhåller att en sådan genomgripande lagrevision uppenbarligen inte kan igångsättas utan att utomordentligt starka skäl härför framlagts. Även de av kommerskollegiet i ärendet hörda handelskamrarna och Lantbrukarnas riksförbund ställer sig starkt kritiska mot det i motionen framlagda förslaget.

Utskottet finner för sin del svårt att förstå motionärernas bristande tilltro till de möjligheter att skydda landskapsbilden som ges med nuvarande lagstiftning. Som enstämmigt framhålls av remissinstanserna innebär redan nuvarande regler i naturvårdslagen och inom ramen för bl. a. gruv- och expropriationslagstiftningen betydande begränsningar i fråga om markägarens förfoganderätt över sin mark. I vad gäller sistnämnda lagstiftning vill utskottet även hänvisa till de förslag till ytterligare inskränkningar i den enskildes förfoganderätt som framlagts för innevarande års riksdag. Det skydd som är berättigat från landskapsvårdande och naturvårdande synpunkter synes sålunda i stor utsträckning vara tillgodosett genom särskild lagstiftning. I den mån det kan finnas några luckor i denna lagstiftning bör dessa kunna täppas till genom mindre genomgripande förändringar i redan existerande lagregler. Åtskilliga förslag till revision av här ifrågavarande lagar föreligger redan i av särskilda sakkunniga utarbetade betänkanden, som också varit föremål för remissbehandling och som sannolikt inom en nära framtid kommer att resultera i förslag till riksdagen. Sålunda framlades år 1969 ett förslag till ny gruvlag. År 1970 tillkom ett ytterligare betänkande med förslag till gruvrättslig speciallagstiftning, som behandlar de mineral, som omfattas av stenkolslagen och uranlagen, och som därjämte tar sikte på en erforderlig anpassning av lagstiftningen på området till de ändrade förhållanden, som bl. a. uppstått genom pågående undersökningar efter olje-, gas- och saltfyndigheter. I sammanhanget må vidare erinras om att

1964 års geologiutredning i ett nyligen avgivet betänkande föreslagit att ett centralt organ inrättas för handläggning av ärenden gällande grus- och sandtäkter, varvid bl. a. naturvårdsaspekten skall beaktas.

Enligt vad utskottet mot bakgrund av det anförda kunnat finna är det inte omsorgen om landskapsbilden som är den väsentliga grunden till förevarande motionsyrkande. I sådant fall skulle det vara obehövt. Vad som egentligen avses är i själva verket ett överförande av äganderätten till det allmänna beträffande våra naturresurser under markytan. Motionen syftar således mot ingenting mindre än en direkt socialisering av våra naturtillgångar. Som bl. a. Lantbrukarnas riksförbund anfört är de tankegångar som motionärerna givit uttryck åt helt främmande för svensk rättsuppfattning och strider mot hela den lagstiftning som reglerar den enskildes rätt. Man behöver i detta sammanhang endast fästa uppmärksamheten på de allvarliga följder som ett genomförande av motionärernas förslag skulle kunna innebära för exempelvis egnahemsägarna och ägarna till fritidshus när det gäller möjligheterna till grundvattenförsörjning. Kreditvärdigheten för dessa fastigheter skulle också allvarligt undergrävas. Ett så långtgående förslag till ingrepp i den enskilda äganderätten som motionärerna tänkt sig kan givetvis ej heller bedömas som en begränsad miljövårdsfråga. Riksdagsbeslut bör inte baseras på så bristfällig motiveering som i motionen redovisats.

Utskottet får under hänvisning till vad i det föregående anförts hemställa

att riksdagen avslår motionen 1971:1050."

Bilaga

Yttranden över motionen 1971:1050

Naturvårdsverket (21.4.1971)

Enligt naturvårdsverkets uppfattning finns skäl att i samband med naturvårdskommitténs prövning av ersättningsbestämmelser m. m. ta upp frågan om koncessionslagstiftning för täktverksamhet. Naturvårdsverket anför i samband härmed följande.

Naturvårdslagens bestämmelser till skydd för landskapsbilden, främst 18 §, ger möjlighet till långtgående begränsningar i rätten att exploatera naturresurser under markytan. De täktplaner som kan krävas – vilket numera också regelmässigt sker – innebär noggrann bestämning bl. a. av tillåtet täktdjup samt av återställningsåtgärder. Allmänt kan sägas att täkt ner till 1 m över grundvattennivån brukar tillåtas. En annan princip är att täkt medges till ett sådant djup att en grundvattensjö kan bildas. Någon samtidig prövning med hänsyn till vattenlagens bestämmelser om skydd för grundvatten görs inte. I ett eventuellt täkttillstånd erinras dock om dessa bestämmelser. Med hänsyn till direktiven till naturvårdskommittén synes emellertid en samordning av naturvårds- och vattenlagens bestämmelser kunna emotes.

Möjligheterna att tillämpa naturvårdslagstiftningen t. ex. för att helt undanta områden som ur naturvårdssynpunkt bör bevaras från exploatering, är beroende av de medel som ställs till förfogande för ersättningar och förvärv samt av gällande ersättningsbestämmelser. De sakkunniga för översyn av naturvårdslagen har fått i uppdrag att med förtur behandla ersättningsfrågorna i hela deras vidd. I direktiven framhålls att avsättningen av värdefulla naturområden redan medfört betydande kostnader för staten, bl. a. i form av ersättningar till markägare. Det hänvisas också till expropriationsutredningens förslag till vissa begränsningar i byggnadslagens ersättningsbestämmelser.

Täktfrågor behandlas också av de sakkunniga för utredning av frågan om samfälligheter för täkt av grus m. m. Utredningen har föranletts av att de rättsliga medel, som nu står till förfogande, inte är tillräckliga för att genomföra en lämplig lokalisering och samordning av täktverksamheten när det gäller fyndigheter som sträcker sig över flera fastigheter. I direktiven hänvisas bl. a. till sådana bestämmelser om tvångsanslutning som återfinns i lagstiftning av typen lag om vissa gemensamhetsanläggningar.

Andra svårigheter av praktisk art återstår dock. Naturvårdsmyndigheterna har sålunda relativt små möjligheter att påverka frågan om brytningens utsträckning i tiden. En markägare eller exploatör med små tekniska och ekonomiska resurser kan komma att dra ut på täktverksamheten, med därmed sammanhängande men för landskapsbilden under en lång följd av år.

Kungl. kommerskollegium (30.4.1971)

Kommerskollegiet anför följande.

Motionärernas motiv för ett överförande av äganderätten till samhället synes vara av principiell natur. Utan att här närmare gå in på dessa värderingsfrågor vill kollegiet uttrycka den åsikten att vad gäller det av kollegiets verksamhetsområden som främst berörs i detta sammanhang,

nämligen bergshantering, kan knappast några på den praktiska verkligheten grundade skäl anföras för ett sådant överförande av äganderätten till samhället. Genom inmutnings- och koncessionsförfarandet förfogar det offentliga redan idag över tillräckliga medel för att styra utnyttjandet av dessa naturresurser i en för hela samhället önskvärd riktning. Begränsningarna i styrningsmöjligheterna uppkommer snarare genom att ansvariga myndigheter inte förfogar över de personella och ekonomiska resurser som erfordras för att i full utsträckning kunna utnyttja förefintliga styrmedel. Detta betyder självfallet inte att man får bortse från att samhällets medel fortlöpande måste anpassas efter förändringar i behoven. Kollegiet har därför i sitt yttrande över gruvrättsutredningens slutbetänkande "Gruvrättslig speciallagstiftning" (SOU 1970:45) givit uttryck för den åsikten att inmutnings- och koncessionsförfarandena nu bör bli föremål för en allmän översyn.

Till nu redovisade yttrande har fogats av kollegiet inhämtade yttranden från Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges industriförbund samt handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Lantbrukarnas riksförbund avstyrker med hänvisning till i det följande angivna synpunkter förslaget att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att naturvårdskommittén genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att utreda problemet om äganderätten till naturresurser under markytan.

Motionärerna synes vilja grunda sin inställning till den behandlade frågan på ett principiellt resonemang. Samtidigt som man pekar på att väsentliga inskränkningar i den fria förfoganderätten till mark återfinns i olika lagar, synes man ur teoretiska resonemang vilja konstruera någon art av samhällelig äganderätt, som hittills ej varit känd i svensk lagstiftning.

Motionärerna framhåller att det är uppenbart att en intressekollision ofta inträffar mellan allmänintresset och de privata intressena då fråga uppkommer om tillgodogörande av produkter under markytan. Man tillägger att det verkar som om äganderättsprincipen oftast väger tyngst om man erinrar om de många stembrott, grustag och andra täkter som inte endast allvarligt förfular landskapsbilden utan också kan fullständigt förstöra den. Slutsatsen blir följaktligen enligt motionärerna att en principfråga av betydande räckvidd uppstår därigenom att någon begränsning nedåt av äganderätten till mark aldrig införts. Enligt motionärerna blir den praktiska konsekvensen uppenbarligen den, att om tillstånd en gång givits till viss täkt, en fastighetsägare eller den person, till vilken han upplåtit nyttjanderätten till marken, kan exploatera resurserna under markytan till på det hela taget obegränsat djup.

Vad motionärerna sålunda angivit strider mot vad som faktiskt förekommer. Sålunda gäller enligt naturvårdslagen att länsstyrelserna lämnar tillstånd till olika täkter och därvid också föreskriver hur uttagen skall ske. Bl. a. föreskrives tillåtna uttagsdjup, varjämte bestämmes vilka anordningar som skall vidtas till skydd för bl. a. landskapsbilden. Det är således redan nu sörjt för att någon okontrollerad verksamhet ej skall få bedrivas. Ur den synpunkten finns ej behov av några ytterligare restriktioner.

Motionärernas uppfattning är av mera vittgående slag. Man anger således att samhället bör äga de resurser som rymts under markytan och att den privata äganderätten till mark som inköpts för brukning eller bebyggelse ej bör få avse exploatering av sådana resurser för privata intressen eller privat vinst.

Vad som således avses är i själva verket ett förslag till överförande av äganderätten till det allmänna. De tankegångar som motionärerna givit uttryck åt är helt främmande för svensk rättsuppfattning och strider mot hela den lagstiftning som reglerar den enskildes rätt.

Sveriges industriförbund avstyrker motionen. Förbundet anför därvid.

Innebörden av motionen är något oklar sätillvida som denna å ena sidan uppenbarligen har en rent ideologisk bakgrund och å andra sidan uttryckligen uppges vara föranledd av problem i samband med "sådant bruk av mark som täkter av sten, grus, sand och lera", vilka enligt motionärerna medför att landskapsbilden förfulas. Någon motsvarande begränsning till ovannämnda slag av täkter förekommer inte i motionärernas slutsats, som blir "att genom ändring i gällande lagstiftning samhällelig äganderätt till resurser under markytan skall i princip fastslås". "Det väsentliga är", uttalar man vidare, "att eliminera det stötande förhållandet att den som äger eller inköper en viss markyta därmed skulle ha principiell rätt att exploatera resurser därunder till obegränsat djup".

Om man i likhet med motionärerna utgår från täktverksamheten, blir den första frågan om gällande inskränkningar i rätten att nyttja fast egendom tillgodose de allmänna intressen som bör skyddas. De täkter som det här är fråga om regleras genom den 1964 tillkomna naturvårdslagen. Denna stipulerar inte endast tillståndstvång och befogenhet att kräva täktplan utan även möjlighet – och det förbigås av någon anledning i motionen – att meddela föreskrifter om åtgärder så att företagets menliga inverkan på landskapsbilden begränsas eller motverkas. Genom denna lagstiftning har samhället redan instrument för att bl. a. tillgodose behovet av skydd för landskapsbilden.

När motionärerna föreslår en generell överföring i samhällets ägo av de resurser som finns under markytan förväntar man att ett sådant förslag skulle baseras på en utredning utvisande att gällande regler är ineffektiva eller att de ansvariga myndigheterna icke förmått lösa sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Någon sådan utredning presenteras inte. Motionärerna inskränker sig i stort sett till dels en erinran om att det finns täkter som avsevärt förfular landskapsbilden – ett förhållande som knappast någon torde bestrida och som bl. a. sammanhänger med att många täkter tillkommit före naturvårdslagen – dels vissa vaga uttalanden om att det vid intressekollisioner mellan allmänintresse och privata intressen "*verkar som om äganderättsprincipen oftast väger tyngst*" (kursiverat här). På så lösa grunder kan uppenbarligen några riksdagsbeslut av den generella art motionärerna tänkt sig inte baseras.

Rätten att utnyttja fast egendom är som motionärerna redovisat reglerad genom ett stort antal, delvis mycket olikartade regelsystem och speciallagstiftningar; exempelvis följer rätten att idka gruvdrift helt andra regler än rätten att utvinna olja eller gas. Ett beslut att generellt överföra alla resurser under markytan i samhällets ägo måste därför föregås av en översyn och revision av praktiskt taget all lagstiftning på detta område – något som i och för sig går att tekniskt genomföra men kommer att ta mycket lång tid i anspråk. En sådan genomgripande lagrevision kan uppenbarligen inte igångsättas utan att utomordentligt starka skäl härför framlägs.

En socialisering förutsätter vidare att staten lämnar samtliga rättsinnehavare – som när det gäller resurser under markytan f. ö. är ganska många till antalet – ekonomisk ersättning. Från samhällsekonomisk utgångspunkt ter sig därför en överföring i samhällets ägo av dessa tillgångar lika oansvarig som åtgärden från andra utgångspunkter är opåkallad.

Stockholms handelskammare finner på de skäl som anförs i det följande att förevarande motion bör lämnas utan åtgärd.

Som motionärerna framhåller finns det åtskilliga begränsningar – bl. a. genom gruv- och expropriationslagstiftningen – i markägarens förfoganderätt över sin mark. Beträffande täkt av sten, grus, sand och lera föreskriver naturvårdslagen tillståndsvång i annat fall än då täkt sker för markinnehavarens husbehov.

För motionärerna är skydds- och värdaspekter avgörande för det föreslagna samhälleliga ägandet. Enligt Handelskammarens mening är dessa synpunkter i stora drag tillgodosedda genom nu gällande bestämmelser, även om det kan medges att på vissa punkter förbättringar vore önskvärda. Det kan emellertid ej vara riktigt – som motionärerna gör – att föreslå en generell samhällelig äganderätt till naturresurser under markytan för att uppnå ett ökat miljö- och naturvårdsskydd. Detta skydd kan förbättras genom lagstiftning utan förstattligande av markresurserna. En sådan överföring i statlig ägo av resurserna synes dessutom oförenlig med principerna bakom och utformningen av den svenska fastighetsrätten.

I sammanhanget kan också konstateras att 1964 års geologiutredning i ett nyligen avgivet betänkande föreslår, att ett centralt organ inrättas för handläggning av ärenden gällande grus- och sandtäkter, därvid bl. a. naturvårdsaspekten skall beaktas. Detta förslag synes ägnat att tillgodose de syften motionärerna eftersträvar. Även naturvårdskommitténs kommande förslag till åtgärder på naturvårdsområdet torde komma att bidra härtill. Handelskammaren kan ej dela motionärernas uppfattning att problemet med ifrågavarande äganderätt är av den karaktären att det skall upptagas och behandlas av kommittén.

Handelskammaren i Göteborg avstyrker bestämt den föreliggande motionen och anför därvid.

Den enskilda äganderätten till mark är redan genom gällande lagstiftning i samhällets och allmänhetens intressen reglerad och begränsad i en mångfald avseenden. Vad särskilt gäller det allmännas och medborgarnas intresse av skydd för landskapsbilden mot störande ingrepp från enskilda markägares sida, har bestämmelser härom upptagits i naturvårdslagen så sent som 1964. Såvitt kammaren kan bedöma ger dessa regler myndigheterna tillfredsställande möjligheter att agera mot sådana ingrepp i landskapsbilden som bl. a. påtalats i motionen. Motionärerna har emellertid även, som skäl för sitt förslag, att samhället bör äga de resurser som ryms under markytan anført att naturen är en nationell tillgång och att den privata äganderätten till mark, som inköpts för brukning och bebyggelse, icke bör få avse exploatering av dessa resurser för privata intressen och privat vinst. Undantag från denna allmänna regel bör göras endast för utnyttjande till det djup, som är erforderligt för att bruka jorden samt för upptagande av vattentäkt.

Handelskammaren vill för sin del bestämt avstyrka det i motionen framlagda förslaget. Det skydd som är berättigat ur landskapsvårdande och naturvårdande synpunkt har redan tillgodosetts genom särskild lagstiftning, och i den mån det kan finnas några luckor i denna lagstiftning, bör dessa kunna täppas genom mindre genomgripande förändringar i redan existerande regler. Argumentet att samhället bör vara ägare till alla resurser under markytan är enligt Handelskammarens mening föga relevant. För utvinning och nyttiggörande av tillgångarna under jord är, enligt kammarens mening, det enskilda initiativet en viktig faktor. Enskilt kapital och enskild initiativkraft kan enligt kammarens

älsikt på ett långt smidigare och enklare sätt utnyttja dessa resurser, än vad som skulle bli fallet om all äganderätt till dem överfördes till staten. På lång sikt bör det även bli till gagn för folkhushållet i dess helhet, att utnyttjandet av de nämnda resurserna får ske under marknadsmässiga förutsättningar.

Härtill kommer, att en lagändring sådan som den föreslagna måste bli ytterst svårgenomförbar i rent praktiskt hänseende och få konsekvenser på många olika områden. Rent tekniskt måste det således bli förenat med avsevärda svårigheter att fastställa gränserna för det utnyttjande, som även enligt motionen, skall vara tillåtet. Vidare kommer förslaget otvivelaktigt att få svårbedömbara konsekvenser för fastighetskrediterna och den lagstiftning som har samband därmed.

Skånes handelskammare hemställer att motionen inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd och anför därvid.

Motionen synes i första hand bygga på en missuppfattning av äganderättens innehåll, i den mån det gäller våra naturresurser. Enskild äganderätt till angivna resurser är ingalunda – såsom motionärerna uttrycker sig – universell, eftersom den genom lagstiftningen är underkastad väsentliga inskränkningar. Men äganderätten kan såsom sådan lagligen icke berövas någon, med mindre ersättning utgår för den förlust som vederbörande ägare lider.

Att hänsynen till "landskapsbilden såsom en nationell tillgång som skall skyddas och bevaras" skulle – såsom motionärerna gör gällande – nödvändiggöra en överföring i samhällets ägo av de resurser, som ryms under markytan, har Handelskammaren svårt att förstå. Bortsett från att Handelskammaren i denna del har en annan principiell syn på äganderätten än den, åt vilken motionärerna ger uttryck, menar Handelskammaren att motionärerna angriper problemet från felaktiga utgångspunkter. Någon motsättning mellan enskild äganderätt och naturvård föreligger inte. Ett påtagligt exempel härpå är den inom Handelskammarens distrikt föredömliga vakthållning som de stora godsen med fideikommissen i spetsen under århundraden fram till vår egen tid upprätthållit kring skogstillgångarna och landskapets flora och fauna. Landskapsbilden dvs. miljövården är icke avhängig av att äganderätten till naturresurserna under markytan tillkommer den ena eller andra – enskilda eller staten. En annan sak är huru dessa resurser exploaterats och därvid må det icke förbises att det ur folkförsörjningens synpunkt är nödvändigt att resurserna i fråga tages i anspråk, oavsett om det gäller malmer eller fyndigheter av stenkol, leror, oljor eller grus och sten. Särskilt vill Handelskammaren i denna del understryka det stora behov av grus och sten, som sammanhänger med modern husbyggnadsteknik och väg- och brobyggnadsteknik. Det gäller därvid att de tillgängliga naturresurserna tillgodogöres på det för folkförsörjningen mest effektiva sättet.

Att det på sina håll tidigare förekommit mindre tilltalande former av exploatering av grus- och stenfyndigheter kan icke förnekas men sedan miljövården blivit en alltmera observerad offentlig angelägenhet, har förhållandena otvivelaktigt blivit annorlunda. Allmän förståelse råder numera på de krav miljövården här uppställer. Lagstiftaren har självfallet medverkat härtil.

Gentemot motionärerna vill Handelskammaren ytterligare framhålla, att markägarens rätt till naturresurser under markytan är reglerad i flertal lagar och förordningar samt att av särskilda sakkunniga utarbetade betänkanden med förslag till en revision av dessa lagar föreligger, vilka för övrigt också varit föremål för remissbehandling. Betänkandena torde sannolikt inom en nära framtid komma att resultera i propositioner till

riksdagen i ämnet. Sålunda framlades år 1968 ett förslag till ny gruvlag. År 1970 tillkom ett ytterligare betänkande med förslag till gruvrättslig speciallagstiftning, som behandlar de mineral, som omfattas av stenkolslagen och uranlagen, och som därjämte tar sikte på en erforderlig anpassning av lagstiftningen på området till de ändrade förhållanden, som bl. a. uppstått genom pågående undersökningar efter olje-, gas- och saltfyndigheter. Genom de ökade möjligheter, som i sistnämnda lagförslag ges myndigheterna att i samband med beviljande av koncession meddela föreskrifter för verksamhetens utövande kan statsmakterna meddela sådana föreskrifter som tillgodoser miljövärdens anspråk.

Genom 1964 års naturvårdslag har myndigheterna fått ytterligare befogenheter i sin hand att ingripa i landskapsvårdande syfte. Motionärerna hänvisar i denna del själva till 18 § i nämnda lag. Enligt angivna paragraf må täkt av sten, grus, sand och lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. En form av koncessionstvång föreligger alltså på detta område. Länsstyrelsen har därjämte fått vittgående befogenheter att vid företag, som ej omfattas av tillståndstvång, förelägga vederbörande företagare att vidtaga åtgärder, som finnas erforderliga för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Motionens syfte är härigenom redan genom gällande lagstiftning väsentligen tillgodosedd.

Enligt direktiven för den av Kungl. Maj:t år 1970 tillkallade naturvårdskommittén med uppgift att överarbeta 1964 års naturvårdslag skall - förutom frågan om ett utsträckande av tillståndstvånget för täkt av sten, grus, sand eller lera till att även omfatta vattentäkt - frågan om ersättningen till ägaren närmare utredas. Direktiven synes i övrigt ge kommittén relativt fria händer beträffande utredningsuppdragets fullgörande. Det torde med hänsyn härtill, huru man än ser på frågan om äganderätten, näppeligen finnas anledning för riksdagen att begära sådana tilläggsdirektiv för kommittén som av motionärerna påyrkats.

Naturvårdskommittén (22.4.1971)

Naturvårdskommittén framhåller att kommittén inte har någon erinran mot att anförtros uppdraget att verkställa utredning av förevarande fråga, om motionen föranleder beslut därom.